

Myyteistä, mytologiasta ja mytologeista

■ KARINA LUKIN

Anna-Leena Siikala:
Itämerensuomalaisten mytologia.
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
2013.

Myytit ovat suomalaisen folkloristiikan keskeisimpiä tutkimusalueita. Viimeistään *Kalevalasta* lähtien folkloristinen tutkimus on keskittynyt suomalaisuuteen ja suomalaisen perinteeseen, minkä lisäksi historiallis-vertaileva ote on kulkenut 1800-luvun alusta asti mukana tärkeänä tutkimuslinjana. Vaikka suomalaisessa folkloristikassa tutkitaan edelleen pääosin suomalaista perinnettä, tutkijoiden tiedonintressi ei ole enää vuosikymmeniin lähtenyt kansallisuudesta, sen rakentamisesta tai historiasta. Samaan aikaan perinteen vertaileva tutkimus on vähentynyt, koska tutkijat ovat olleet kiinnostuneita esimerkiksi perinteen esittämistilanteista, esittämisen tavoista ja keinoista sekä aiemman tutkimuksen politiikasta.

Akateemikko Anna-Leena Siikalan *Itämerensuomalaisten mytologia* yhdistää vertailevan tutkimuksen pitkät linjat uudemman folkloristiikan näkökulmiin. Tulos on sävyttävä visio perinteestä, mytologiasta, rahvaanuskonosta, näiden varioinnista ja tämän kaiken tutkimushistoriasta. Kirja on aina Timo Nummisen nerokkaasta kannesta alkaen sekä kunnian-

osoitus aiemmalle mytologian tutkimukselle että todiste sen uudistumisesta.

Itämerensuomalaisten mytologia on yksi Anna-Leena Siikalan elämäntöistä. Teoksen esitöitä on julkaistu jo 1990-luvulla. Kirjan taustalla on 1980-luvun lopulta alkaen kehittyneet käsitykset suullisen runouden tai ylipäättänsä perinteen esitystavoista ja muuntelusta sekä kansanomaisen uskonnon luonteesta. Siikala korostaa paikallisten, suullisten ja etnisten uskontojen muuttuvuutta, joustavuutta ja monitasoisuutta. Hän kirjoittaa erilaisista uskonnollisista maiseimista ja maailmoista, jotka voivat tulla eri tilanteissa ajankohtaiseksi samankin ihmisen kohdalla.

Vastaavalla tavalla Siikala näkee perinteen alueellisesti ja historiallisesti vaihtelevana ilmiönä, jonka esittämiseen myös tilannekohtaiset tekijät, kuten esittäjien sukupuoli ja määrä, yleisön asema, genre ja keruukonteksti, vaikuttavat. Juuri keskittyminen tilannekohtaiseen vaihteluun on viime vuosikymmenten aikana vähentänyt vertailevaa tutkimusta. Kirja osoittaa, että aika on kypsä tutkimuslinjojen synergialle.

Mytologian Anna-Leena Siikala lähtee hakemaan rakentamalla kalevalamittaisen runoston myytikorpuksen, joka koostuu miesten esittämän epiikan lisäksi muun muassa inkeriläisten naisten usein tanssien laulamasta runostosta ja loitsuista. Siikala etsiikin selkeiden lajityyppien sijasta myyttisyy-

den tuntomerkkejä kantavia diskursseja, joissa esimerkiksi myytin ja fantasian tai myytin ja historian väliset rajat ovat epäselviä. Tutkimusotetta luonnehtii kokonaisten korpusten tarkastelu niiden omisissa historiallisissa konteksteissaan, millä pyritään välttämään samankaltaisten yksityiskohtien satunnainen vertailu.

Mytologian sisältöjä ja variaatiota esitellään kirjan neljässä pääluvussa. Niissä kerrotaan, miten ja millaiseksi maailma syntyy, millaisia ovat itämerensuomalaisen mytologian jumalat ja sankarit sekä mitä heidän edesottamuksistaan on kerrottu. Siikala kuvaa myös, kuka on vastuussa maailman rakenteesta, kuka taas kulttuurin elementeistä ja miten toimeentulo, metsästyks, kalastus ja maanviljely liittyvät mytologiaan.

Lähes kaikki Siikalan esiin tuomat aiheet kuuluvat keskeisiin historiallisiin folkloristiikan keskusteluihin. Kirjassa käydään keskustelua muun muassa Sammosta, Isosta tammesta, sankareiden matkoista, eläinseremonialismista ja Ukon vakoista. Siikala luo jokaisen teeman ohella katsauksen aikaisempiin tulkintoihin ja arvioi niiden taustoja ja paikkaansa pitävyyttä. Oman tulkintansa hän perustelee usein suhteessa paikalliseen runokulttuuriin, mutta vertailut ylettyvät yli Uralvuorten ja mannerten.

Kirjassa vältellään lopullisia ratkaisuja ja ehdottomia tulkintoja. Sen sijaan siinä päädytään monesti kuvaamaan, miten runonlaulajat

tai tietäjät muuntelivat eri paikoista omaksumiaan sisältöjä ja ajattelutapoja omaan perinteeseensä. Näin lukijalle selkeytyy vähitellen, että itämerensuomalainen mytologia on yhteisten myyttisten aiheiden ja mielikuvien verkosto, jonka sisällä yksittäiset teemat ovat löytäneet paikallisesti ja ajallisesti vaihtelevat asemansa ja merkityksensä.

Mytologian avaaminen ei rajoitu vain tähän näkökulmaan. Siikala nostaa myös esiin yksittäisiä runokulttuureja, mikä avaa mytologian esittämisen todellisuutta hyvin. Näin hän tekee muun muassa kertoessaan, miten Väinämöinen esiintyy sekä mekrijärveläisten että savolaisten tietäjien runokuvastossa.

Väinämöinen on muutoinkin kirjan keskushahmoja, olihan hän yksi maailman luojista. Äkkilukemalta Väinämöinen on runoissa onneton naistenmies sekä varpaaseen itseään kirveellä lyövä töppäilijä ja itkeskelijä. Siikalan analyysissä Väinämöisen varvas, naissuhteet ja itku asettuvat mielekkääseen kulttuuriseen ja mytologiseen kontekstiin: sankari on heikkouden täydellistämä.

Itämerensuomalaiset miessankarit pitivät huolen teknisistä taidoista ja kulttuurista sekä tiedosta. Sen sijaan itse maailmankaikkeus on naissyntyinen, minkä lisäksi luonto, tuonpuoleisuus ja elämän ja kuoleman salaisuudet kuuluvat naisten valtapiiriin. Lönnrot käytti *Kalevalassa* kalevalamittaista epiikkaa, jonka näkökulmat ovat miehisiä. Naisten asema maailman keskiössä jäi Lönnrotilta huomiotta.

Itämerensuomalaisen mytologian viimeisessä varsinaisessa luvussa Siikala kiinnittää huomiota

myös toiseen *Kalevalan* aiheuttamaan harhaan, mielikuvaan yhtenäisestä mytologiasta. Koska tämä mielikuva kiinnittyi kansallisen kulttuurin ja identiteetin rakentamiseen, siitä on ollut vaikea päästä eroon.

Siikala hahmottama kuva itämerensuomalaisten runokulttuurien synnystä sekä niiden liittymisestä arkeologian ja kielihistorian uusimpiin tuloksiin murentavat viimeistään nyt käsityksen yhtenäisestä mytologiasta. Yhdenmukaisuuden sijasta lukija voi hämmästellä ja ihastella mytologian monimuotoisuutta, sen kansainvälisiä ulottuvuuksia ja paikallisia merkityksiä.

Kirjoittaja on folkloristiikan tutkija Helsingin yliopistossa.